

Jože Horvat

Peter Božič: *Šumi*.

Ljubljana: Študentska založba (Zbirka Beletrina), Slovensko mladinsko gledališče, 2009.

Zadnja knjiga Petra Božiča (1932–2009) pravzaprav ni več samo njegova. Poleg njegove nove drame z naslovom, ki je tudi naslov knjige, namreč vsebuje še troje besedil, ki govorijo o tem besedilu, še več pa o njegovem celotnem, predvsem dramskem opusu. Izid publikacije je poleg tega, da je Božičeva literarna novost, tudi svojevrsten hommage avtorju, saj ga v njej pisci treh spremnih besed – Uršula Cetinski v obliki spominke refleksije o srečanjih z njim (Zapiski iz spomina), Gašper Troha v intervjuju (Literatura je edina, ki lahko preseže nihilizem) in Tomaž Toporišič z literarnozgodovinsko razpravo o njegovih dramah in okoliščinah, v katerih so nastajale (Peter Božič ali “prekvasenje” slovenske dramatike in gledališča) – osvetlujejo kot pomembnega avtorja slovenske dramatike/literature, saj je s svojo življenjsko izkušnjo in umetniško energijo v slovenskem gledališču zapustil ustvarjalne sledi, tj. prispeval k njegovi modernizaciji. Verjetno bi bilo mogoče kaj podobnega reči tudi za njegovo prozo: v kakih desetih knjigah je nekoč kazal inovativnost, saj je opuščal formalne klišeje običajne pripovedi in izražal nova občutja/pogleda na življenje po drugi svetovni vojni – se pravi duhovno stanje, ki ga zaznamuje zlasti eksistencializem.

Šumi je dramsko besedilo, ki ga je že uprizorilo Slovensko mladinsko gledališče. Nastalo je na pobudo Uršule Cetinski, direktorice tega gledališča, in Božič ga je napisal po nekaterih motivih svoje prozne knjige *Chubby was here* (1987). Šumi je enodejanka v 21 prizorih, dejanje je zelo zgoščeno in pušča nemalo prostora za uprizoritvene možnosti. Prav zato se mi ne zdi ravno izziv na široko razpravljati le o samem besedilu, kot se je morda zdelo še komu, saj tudi v treh omenjenih spremnih besedah o samem Šumiju ni veliko govora – omenjeno je le najbolj bistveno.

Verjetno je zaradi prepleta različnih idej in oseb o besedilu mogoče govoriti z nekaj vidikov. Potencialno zanimivih segmentov v igri je namreč več, vezani pa so na dve ali tri nastopajoče figure. Podpisanemu se

zdi posebno zanimiva tema, ki raste iz človekove idealitete in se razvije v tragični konec njenega nosilca. V našem primeru je v ekspozicijo dogajanja postavljena kot iskanje/hrepenenje po izgubljenem smislu in sreči, ki se za posameznika na vsak način "mora" uresničiti, če ne prej – v grobu. Tako se zgodi z razočaranim oficirjem nekdanje starojugoslovanske vojske v Sloveniji: pokopan želi biti v svojem rojstnem kraju v Bosni. Iz tega izhaja gibalo nadaljnjega toka igre, kajti željo tega posameznika izpolni njegov na socialnem robu živeči sin Chubby, mladenič, ki piše pesmi; očetovo truplo pokoplje nekje blizu Mostarja, a to stori šele po pogrebu doma, na vrtu za hišo, po nekaj letih, ko od njega ostanejo samo kosti; le-te izgrebe in jih v kovčku prepelje v Bosno. Posledice tega dejanja za Chubbyjevo usodo niso dobre, saj oblasti ne odobravajo prekopa in Chubbyja zato pošljejo v popravni dom; pozneje obišče očetov novi grob, to pa še bolj zaplete njegovo usodo in ga nazadnje privede do samomora. A težko, da bi to hotelo pomeniti, da očetove želje ne bi smel izpolniti ...

To njegovo dejanje "od daleč" bi lahko nekako primerjali z današnjim dogajanjem v zvezi z odkrivanjem in izkopavanjem po vojni pobitih. Toda podobnost je zelo približna, če je sploh mogoča; morda bodo gledališke izvedbe to konkretnije obdelale/interpretirale, sam Chubbyjevo zgodbo v pričujoči besedilni obliki dojemam drugače; po moje je vznemirljiva z nekega drugega vidika.

Ljudje z roba družbe v Božičevem literarnem svetu sicer pogosto nastopajo; toda tu ne gre le za poljubnega posameznika. Chubby je sicer socialni izobčenec, a tudi pesnik, to pa pomeni, da ne gre le za njegovo konfrontacijo z družbo – tematiziran je tudi kot pesnik, a spet ne kot poljuben pesnik, saj figurira kot poëte maudit, tisti "prekleti pesnik", ki ne more brez absolutne zvestobe idealiteti in ga že sestav njegove psihične strukture in senzibilnosti vodi k upor, v življenje proti družbi in zunaj nje (kot najpogosteje označujejo pesnika te vrste). To nazadnje pomeni popolno osamo, avtodestrukcijo in samomor. Tak je tudi njegov praktični konec: ostane brez ljubezni, sežge svoje pesmi in se ubije. Njegove pesmi "ga ne bodo pele", za njim je ostala čisto nepesniška sled, ki težko, da se bo zapisala v človeški spomin: vse, kar je zapustil, je napis: Chubby was here.

Je to usoda današnjega pesništva? Kako bo podoba "prekletega pesnika" osvetlilo ali problematiziralo gledališče?

A komaj verjamem, da bi Peter Božič pesniško početje kot takšno dojemal ali sprejemal v tej luči. V intervjuju, ki ga je ob tej knjigi z njim opravil Gašper Troha, je na neko vprašanje med drugim odgovoril, da "imamo v življenju vsi neko izročilo, nekaj, kar nas presega in nas naredi za člane skupnosti. Če človek tega nima, postane popoln individualist." Na

dodatno vprašanje v zvezi s tem (“Lahko dramatika, literatura seže onkraj, najde ta smisel, ki ga vsi iščemo?”) pa je odgovoril: “Edino literatura lahko to naredi, a se nam ta smisel vztrajno izmika. Če bi ga namreč našli, ga ne bi bilo več.” To pomeni, da Božič ni razmišljal o kakršnem koli izbrisu literature/umetnosti, temveč nasprotno: o potrebi po njej, njenem obstoju kot edinem, skrivnostnem viru, ki zadovoljuje iskanje visokih načel, ki določajo eksistenco, pa kar koli si kdo predstavlja kot njihovo vsebino. Chubbyjev sežig pesmi je simbolni izbris tega vira, toda motiv zanj ni v njem, ampak v družbi, ki eksistira brez potrebe po idealiteti in leto zato na svoj način tudi prepoveduje; se pravi, onemogoča, s tem pa tudi prepoveduje pesnike. Ta težnja danes niti ni prikrita, a je (med drugim) zavita v novo embalažo, v bleščavi medijski komercializem, katerega smisel je v tem, da, kot se je menda izrazil že Musil, “moja trgovina teče uspešneje kot sosedova”.

Besedilo Šumija sicer ni popolnoma posvečeno tej problematiki, a je blizu nje. Iz njenega dramskega modela se zrcali ostra kritika današnje družbe in seveda specifično umetniški zagovor posameznika, ki vidi njeno agresivno praznoto.